

Нечваль І.М.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ОБРАЗИ-ДОМІНАНТИ В «МАЛОМУ КОБЗАРІ» Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Життя і творчість Т.Г. Шевченка є предметом дослідження багатьох істориків та літературознавців. Проте велика кількість публікацій не дає можливості вважати вичерпно дослідженим його літературно-мистецький, мовознавчий та громадянсько-побутовий феномен. Тарас Шевченко лишається загадковою постаттю, яка надихає науковців до нових пошуків. Силою свого слова поет зробив помітний внесок у розвиток української літератури.

Скільки існує поетична мова, стільки й намагаються дослідники збагнути феномен слова Великого Кобзаря, таїну перетворення звичайної лексеми на художній образ. Існують різні думки з цього приводу, та найбільш продуктивна з них та, що кожне слово у певному поетичному контексті набирає статусу художнього образу.

О. Потебня стверджував, що мова не знає слів, позбавлених елементу образності, особливо в поетичному контексті. Слово повинно бути найхарактернішим, здатним до організації образних структур поетичної мови. Він довів, що існують фактори, що впливають і обумовлюють народження, творення домінантних образів. У деяких умовах, у тому чи іншому історико-культурному контексті й так зване безобразне слово може перетворитися на значуще, стати домінантою. Цей процес перетворення О. Потебня пов'язував із накопиченням протягом століть змістом думки, з рівнем розвитку суспільства, із зростанням інтенсивності думки в процесі підвищення освіченості і культури.

Теоретичним стрижнем дослідження домінант є його думка про відсутність у мові слів, які б не мали у собі хоча б зернини образності. Іншими словами, безобразних слів не буває. Проте вчений допускав постійну взаємодію, певне балансування слів образних і безобразних.

Провідні домінанти беруть участь у формуванні ліричного сюжету окремого твору або циклу, сприяють утворенню цілісності тексту поезії, прояснюють настрій, вплив на характер композиції, утворення системи тропів, синтаксичних фігур. Враховується роль в процесі визначення домінантного образу та, навпаки, вплив домінанти на формування ритмомелодики. Наявні деякі домінантні образи, що впливають на стратегію тексту, його композицію, символіку з глибинним і неоднозначним змістом, який прояснюється лише у контексті. Деякі образи-домінанти мають філософське підґрунтя: це й життєвий доробок, і сама людина, особистість, і основа життя взагалі, це й душа, і тіло, духовне й тілесне.

Т. Шевченко одним із перших спромігся довести, що українці, їх література, культурні надбання варті уваги світової громадськості. І не останнє місце у цьому відводиться ролі слова, а також ролі естетичного феномену – образу-домінанту.

Домінуючими поетичними образами у Т. Шевченка є такі: думи вживаються у «Кобзарі» 87 разів, мати – 45, батько – 43, горе – 43, сонце – 38, дівчина – 31, голуб та голубка – 30, козаченько – 29, Дніпро – 27, поле – 27, калина – 27, соловейко – 25, рушник – 23, тополі – 21, Дунай – 19, серденько – 18, орел – 18, сирота – 17, ягнята – 15, зозуля – 12, небо – 11, степ – 11, верба – 10, сини – 9, явір – 9, квітка – 9, тінь – 8, чайка – 7, гай – 6, товариш – 5, колоски – 5, дорога – 4 та ін. Розглянемо окремі з них.

Мати для Тараса Григоровича – святий образ. Він оспівує, возвеличує «пренепорочную, святую» жінку-матір і дитя: «У нашім раї на землі / Нічого кращого немає, / Як тая мати молодая / З своїм дитяточком малим» [6, с. 272].

Українці завжди з пошаною ставилися до матері. І ці рядки звучать актуально і сьогодні, оскільки Т. Шевченко відображає в них моральні цінності нашого народу. Майбутнє свого пригнобленого народу поет не мислить без щастя матері й дитини. Ці дорогі йому образи приходили до нього в неспокійні тривожні сни, мучили розтерзану й зболену душу в холодному Петербурзі і в далеких казахських степах: «Присняться діточки мені, / Веселая присниться мати» [6, с. 340].

У поемі «Сова» бідна вдова-мати тяжко поневірялася в наймах, щоб її єдиний син ходив до школи: «І день, і ніч працювала, / Подушне платила, / Щоб і воно, / Вдовине, / До школи ходило» [6, с. 100]. Трагічно звучить фінал твору: «письменного і вродливого» вдовиного сина забрали в москалі, а нещасна мати збожеволіла від горя. Кріпацькі діти, якщо й навчалися, то, як правило, в дячків. Таке навчання пройшов і сам Т. Шевченко. У вірші «Доля» він із сумом згадував: «...Ти взяла / Мене, маленького, за руку / І в школу хлопця одвела / До п'яного дяка в науку» [6, с. 312].

Соловей, соловейко – важливий знак українського пейзажу, символ щасливого життя, провісник літа, тепла, іграшка. Частотність його вживання – 25 разів. Пригадаймо чудову картину ранку в сатиричній поемі «Сон»: «...світає, / Край неба палає; / Соловейко в темнім гаї / Сонце зустрічає» [6, с. 106].

У поемі «Тополя» ландшафти з вкрапленням образу соловейка слугують тлом для зустрічей головних героїв: «Защечебече соловейко / В лузі на калині, / Заспіває козаченько, / Ходя по долині. / Виспіває, поки вийде / Чорнобрива з хати; / А він її запитає: / «Чи не била мати?» / Стануть собі, обіймуться, – / Співа соловейко» [6, с. 47]. Далі емоції та тривоги молодої дівчини, що переживає розлуку з коханим, передаються на пейзажне тло: «Не щечебече соловейко / В лузі над водою, / Не співає чорнобрива, / Стоя під вербою...» [6, с. 47].

Соловей (у Т. Шевченка лише соловейко) символізує:

- сум: «Не щебече соловейко / В лузі над водою, / Не співає чорнобрива / Стоя під вербою» [6, с. 47]; «Нехай думка, як той ворон, / Літає та криче, / А серденько соловейком / Щебече та плаче [6, с. 42];

- самотність, утрата: «На калині одиноке / Гніздечко гойдає, / – А де ж дівся соловейко?» [6, с. 37];

- часовий проміжок у доби: «Соловейко в темнім гаї / Сонце зустрічає» [6, с. 106]; «Затихло все, тільки дівчата / Та соловейко не затих» [6, с. 181].

На думку Т. Шевченка, душа – це особистість вищого ґатунку («душа щира», «душа жива»). У понятті «душа» нерозривно переплелися фізичні та духовні начала. Душа – самостійна як авторський двійник, і разом з тим є прикладом єднання суб'єктного «я», духовних начал. Душа – супутник серця, вони пульсують, живуть, страждають синхронно: «Тоді неси мою душу / Туди, де мій милий; / Червоною калиною постав на могилі» [6, с. 32]. У даній збірці частотність образу-домінанти душа – 9 разів.

Домінанта сон у Т. Шевченка набирає філософської суті, світоглядного спрямування: сон – лише уява, мана, не справжнє життя; сон – це проміжок між життям і смертю, а також ключовий образ, який формує численні види контрастів, створює такі протиставлення, як сон – життя, сон – смерть, сон – любов. Домінанта сприяє висвітленню душевного стану ліричного героя, прояснює нечіткість, коливання між дійсністю й сном: «Бог поможе, / То й сон твій справдиться...» [6, с. 316]. Через доміанту сон проглядає доля поета, його доба, його особистість. Вона єднає в собі всі стадії творення міфосвіту митця, його творчої манери в цілому: образ, метафора, символ, міф. Відчутною є роль доміанти у загальній ритмомелодії творів поета. Домінуючі звуки беруть участь в алітераціях, асонансах (звуки с, н). Частотність образу-домінанти у збірці – 15 разів.

Дім є найважливішим місцем для кожної людини. У Т. Шевченка образ дому формує наскрізні метафори із значенням доля: «У високих у палатах / Увесь вік свій дівувати, / Недоля моя [6, с. 238]. Дім має й ширше трактування – це родина, Україна, край: / Старіюся в чужій хаті – Така моя доля! [6, с. 237]. Частотність образу-домінанти у збірці – 7 разів.

У поезиї Т. Шевченка доміанта кінь – це образ, який бере участь у творенні аури навколо ліричного «я», яке так само може бути доміантою: «Заревли великі дзвони, / Щоб сіддали хлопці коні» [6, с. 205]. Кінь і козак – неподільний образ. Маючи спільне підґрунтя, наскрізний образ у певних ситуаціях може призводити до розмитості сенсу, його невизначеності, особливо тоді, коли дискурс завершується трикрапкою. Подібна ситуація вимагає більш ґрунтового дослідження характеру рим. Частотність образу-домінанти кінь у збірці – 8 разів.

Доміантні образи сприяють композиційній завершеності творів Т. Шевченка, беруть участь в обрамленні строф і тексту в цілому, в анафоричних зачинах строф, рядків, у деяких випадках вказують на кульмінацію. Наскрізні образи-домінанти виступають в поезії як елементи поетичного висловлювання, можуть викликати у читача певні асоціації,

алюзії, вести у підтекст, впливати на творення ліричного сюжету, конкретизувати його, сприяти завершеності. Таким чином, образи-домінанти виконують ритмічну, естетичну, мнемотехнічну (допомагає запам'ятати вірш) та змістову функції, а також є складовою загального ритму творчості автора.

Список використаних джерел:

1. Бандура О. Теорія літератури в тезах, дефініціях, таблицях : навчальний довідник / О. Бандура, Г. Бандура. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.
2. Боднар М. Тематичні обрії Шевченкової поезії / М. Боднар. – К. : Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 15–19.
3. Краснова Л. М. Характер і функції образів-домінант у Т. Шевченка / Л. М. Краснова. – К. : Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 2–3.
4. Руденко О. І. Вічний як народ / О. І. Руденко, Н. Б. Петренко. – К. : Либідь, 1998. – 272 с.
5. Шудря М. Нам треба голосу Тараса / М. Шудря. – К. : Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 65.
6. Шевченко Т. Малий Кобзар : вибрані поезії для дітей / Т. Шевченко. – К. : Веселка, 1981. – 384 с.

Панасюк М.С.

студент;

Долінговська С.М.

старший викладач,

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

ДОТОРКАННЯ ДО КРАСИ ТРИВОЖНО-РАДІСНИМ СЛОВОМ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті розкрито значення поезій Василя Симоненка, що увійшли в коло дитячого читання.

Сонячне, незабутнє ім'я Василя Симоненка сіятиме, привертатиме інтерес, увагу нових поколінь тривожно-радісним, чуйним, інколи бунтівливим сяйвом непотьмареної правди, непоганьбленої духовності.

Він найталановитіший виразник дум, сподівань, прагнень кожного; близький і зрозумілий минулому, сучасному і прийдешньому поколінням. Лірик і публіцист, сатирик і гуморист, прозаїк і критик. Його твори неможливо читати без глибокої поваги, хвилювання, здивування, захоплення. На мою думку, у педагогічних навчальних закладах вивчати творчість Василя Симоненка необхідно у тісній єдності розповіді про поета з аналізом художньої спадщини.

Василь Андрійович Симоненко народився у селі Біївці. Це невелике полтавське село, що єдиною зеленою вулицею біжить до Лубен, Полтави і Києва. На тій вулиці над Удаєм-рікою стоїть старенька селянська хата. З її вікон дивився у світ допитливими очима юний Василько.